

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 19ης Δεκεμβρίου 2018*

«Αίτηση αναιρέσεως – Περιοριστικά μέτρα λόγω της καταστάσεως στην Ουκρανία – Δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων – Κατάλογος των προσώπων, οντοτήτων και φορέων επί των οποίων εφαρμόζεται η δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων – Καταχώριση του ονόματος του αναιρεσείοντος στον κατάλογο – Απόφαση αρχής τρίτου κράτους – Υποχρέωση του Συμβουλίου να εξακριβώσει ότι η απόφαση αυτή ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»

Στην υπόθεση C-530/17 P,

με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2017,

Mykola Yanovych Azarov, κάτοικος Κιέβου (Ουκρανία), εκπροσωπούμενος από τους A. Egger και G. Lansky, Rechtsanwälte,

αναιρεσείων,

όπου ο έτερος διάδικος είναι το:

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενο από τους J.-P. Hix και F. Naert,

καθού πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους T. von Danwitz (εισηγητή), πρόεδρο του εβδόμου τμήματος, προεδρεύοντα του τετάρτου τμήματος, K. Jürimäe, K. Λυκούργο, E. Juhász και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Hogan

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Απόφαση

- 1 Με την αίτησή του αναιρέσεως, ο Μγκολα Υανονυχ Αζαρον ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Ιουλίου 2017, Αζαρον κατά Συμβουλίου (T-215/15, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, EU:T:2017:479), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή του με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως (ΚΕΠΠΑ) 2015/364 του Συμβουλίου, της 5ης Μαρτίου 2015, για την τροποποίηση της απόφασης 2014/119/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων λόγω της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2015, L 62, σ. 25), και του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) 2015/357 του Συμβουλίου, της 5ης Μαρτίου 2015, περί εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 208/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων ενόψει της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2015, L 62, σ. 1), κατά το μέρος που τον αφορούν (στο εξής: προσβαλλόμενες πράξεις).

Ιστορικό της διαφοράς

- 2 Στις 5 Μαρτίου 2014 το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 2014/119/ΚΕΠΠΑ, σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων ενόψει της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2014, L 66, σ. 26). Κατά το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της αποφάσεως αυτής:

«1. Δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και όλοι οι οικονομικοί πόροι που βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή ή τελούν υπό τον έλεγχο προσώπων που έχουν αναγνωριστεί ως υπεύθυνα για την κατάχρηση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων και προσώπων υπεύθυνων για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων [στην Ουκρανία], καθώς και φυσικών ή νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που συνδέονται με αυτά, όπως απαριθμούνται στο παράρτημα.

2. Απαγορεύεται η άμεση ή έμμεση διάθεση κεφαλαίων ή οικονομικών πόρων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οντότητες ή φορείς που απαριθμούνται στο παράρτημα ή προς όφελος αυτών.»

- 3 Επίσης στις 5 Μαρτίου 2014 το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΕ) 208/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων ενόψει της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2014, L 66, σ. 1), με τον οποίο τίθενται σε εφαρμογή, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα περιοριστικά μέτρα που προβλέπει η απόφαση 2014/119.

- 4 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού:

«Δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και οι οικονομικοί πόροι που βρίσκονται στην ιδιοκτησία, στην κατοχή ή υπό τον έλεγχο οποιουδήποτε από τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οντότητες ή φορείς που απαριθμούνται στο παράρτημα I.»

- 5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Το παράρτημα I περιλαμβάνει τα πρόσωπα που, σύμφωνα με το άρθρο 1 της απόφασης 2014/119/ΚΕΠΠΑ, έχουν αναγνωριστεί από το Συμβούλιο ως υπεύθυνα για την κατάχρηση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων και πρόσωπα υπεύθυνα για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ουκρανία, καθώς και τα συνδεόμενα με αυτά φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οντότητες ή φορείς.»

- 6 Ο προσφεύγων και νυν αναιρεσειών (στο εξής: αναιρεσειών) καταχωρίστηκε, με τα αναγνωριστικά στοιχεία «Πρωθυπουργός της Ουκρανίας έως τον Ιανουάριο του 2014», στους περιλαμβανόμενους αντίστοιχα στο παράρτημα της αποφάσεως 2014/119 και στο παράρτημα I του κανονισμού 208/2014

καταλόγους των προσώπων, οντοτήτων και φορέων των οποίων τα κεφάλαια και οι οικονομικοί πόροι δεσμεύονται. Οι λόγοι καταχωρίσεως του ονόματός του στους καταλόγους αυτούς ήταν πανομοιότυποι και έχουν ως εξής:

«Πρόσωπο για το οποίο έχει κινηθεί ποινική διαδικασία [στην Ουκρανία] σχετικά με τη διερεύνηση εγκλημάτων, σε σχέση με την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων και την παράνομη μεταφορά τους εκτός Ουκρανίας.»

- 7 Με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2015/143, της 29ης Ιανουαρίου 2015, για την τροποποίηση της απόφασης 2014/119/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων λόγω της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2015, L 24, σ. 16), το Συμβούλιο τροποποίησε το άρθρο 1, παράγραφος 1, αυτής της τελευταίας αποφάσεως ως εξής:

«Δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και όλοι οι οικονομικοί πόροι που βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή ή τελούν υπό τον έλεγχο προσώπων που έχουν ταυτοποιηθεί ως υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων και προσώπων υπεύθυνων για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων [στην Ουκρανία], καθώς και φυσικών ή νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που συνδέονται με αυτά, όπως απαριθμούνται στο παράρτημα.

Για τους σκοπούς της παρούσας απόφασης, στα πρόσωπα που έχουν ταυτοποιηθεί ως υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων συγκαταλέγονται και πρόσωπα για τα οποία οι ουκρανικές αρχές διεξάγουν έρευνες για:

- α) υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων ή στοιχείων ενεργητικού ή συνέργεια, ή
- β) κατάχρηση εξουσίας από μέρους κρατικού λειτουργού με σκοπό την εξασφάλιση οφέλους για τον ίδιο/α ή τρίτους, προκαλώντας έτσι ζημία στα ουκρανικά δημόσια κεφάλαια ή στοιχεία του ενεργητικού, ή για συνέργεια.»
- 8 Με τον κανονισμό (ΕΕ) 2015/138, της 29ης Ιανουαρίου 2015, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 208/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων ενόψει της κατάστασης στην Ουκρανία (ΕΕ 2015, L 24, σ. 1), το Συμβούλιο τροποποίησε το άρθρο 3 αυτού του τελευταίου κανονισμού με παρόμοια διατύπωση.
- 9 Με τις προσβαλλόμενες πράξεις, το Συμβούλιο διατήρησε το όνομα του αναιρεσείοντος στους καταλόγους αυτούς βάσει επανεξετάσεως και παρέτεινε, συνεπώς, την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων που είχαν ληφθεί σε βάρος του έως τις 6 Μαρτίου 2016, για τους ακόλουθους λόγους:

«Πρόσωπο για το οποίο έχει κινηθεί ποινική διαδικασία από τις αρχές της Ουκρανίας για κατάχρηση δημόσιων κονδυλίων ή περιουσιακών στοιχείων.»

Η προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

- 10 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 29 Απριλίου 2015, ο αναιρεσείων άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά των προσβαλλόμενων πράξεων, προβάλλοντας πέντε λόγους εκ των οποίων ο πρώτος αφορούσε παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως, ο δεύτερος προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο τρίτος κατάχρηση εξουσίας, ο τέταρτος παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως και ο πέμπτος πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως.
- 11 Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε καθέναν από τους λόγους αυτούς και, κατά συνέπεια, απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της.

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων

- 12 Ο αναιρεσείων ζητεί από το Δικαστήριο:
- να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση·
 - να αποφανθεί οριστικώς επί της διαφοράς, να ακυρώσει τις προσβαλλόμενες πράξεις κατά το μέρος που τον αφορούν και να καταδικάσει το Συμβούλιο στα δικαστικά έξοδα της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου·
 - επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, προκειμένου αυτό να αποφανθεί εκ νέου δεσμευόμενο από τη νομική εκτίμηση του Δικαστηρίου, και να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα.
- 13 Το Συμβούλιο ζητεί από το Δικαστήριο:
- να απορρίψει την αίτηση αναίρεσεως·
 - επικουρικώς, να απορρίψει την προσφυγή και
 - να καταδικάσει τον αναιρεσείοντα στα έξοδα όλης της διαδικασίας.

Επί της αιτήσεως αναίρεσεως

- 14 Ο αναιρεσείων προβάλλει πέντε λόγους προς στήριξη της αιτήσεώς του αναίρεσεως. Με τον πρώτο λόγο, προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι παρέβη το άρθρο 296 ΣΛΕΕ και το άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Με τον δεύτερο λόγο, ο οποίος υποδιαιρείται σε τέσσερα σκέλη, προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως έκρινε ότι δεν υφίστατο προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Με τον τρίτο λόγο, επικρίνει το Γενικό Δικαστήριο επειδή αποφάνθηκε ότι δεν υπήρξε κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους του Συμβουλίου. Ο τέταρτος λόγος αφορά παράβαση του άρθρου 41 του Χάρτη. Τέλος, με τον πέμπτο λόγο, ο οποίος υποδιαιρείται σε έξι σκέλη, ο αναιρεσείων προβάλλει ότι το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως έκρινε ότι το Συμβούλιο, εκδίδοντας τις προσβαλλόμενες πράξεις, δεν είχε υποπέσει σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως.
- 15 Καταρχάς πρέπει να εξεταστεί το τρίτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναίρεσεως.

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 16 Ο αναιρεσείων υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στις σκέψεις 166 επ. της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 16ης Οκτωβρίου 2014, LTTE κατά Συμβουλίου (T-208/11 και T-508/11, EU:T:2014:885), κατά της οποίας έχει ασκηθεί αναίρεση και δυνάμει της οποίας το Συμβούλιο οφείλει, προτού στηριχθεί σε απόφαση αρχής τρίτου κράτους, να εξακριβώσει ότι η κρίσιμη ρύθμιση του κράτους αυτού διασφαλίζει προστασία των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας αντίστοιχη προς την προστασία που κατοχυρώνεται στο επίπεδο της Ένωσης, δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω, διότι οι προσβαλλόμενες πράξεις διακρίνονται, ως προς το γράμμα τους και τον σκοπό που επιδιώκουν, από τις επίμαχες στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή.

- 17 Συναφώς, ο αναιρεσειών προβάλλει ότι οι διαφορές μεταξύ αυτών των δύο κατηγοριών πράξεων δεν είναι σημαντικές και επικαλείται την εν τω μεταξύ δημοσιευθείσα απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE (C-599/14 P, EU:C:2017:583). Αφενός, υποστηρίζει ότι η λήψη περιοριστικών μέτρων σε βάρος του προϋπέθετε την ύπαρξη αποφάσεως αρμόδιας αρχής, προκειμένου το Συμβούλιο να είναι σε θέση, στηριζόμενο στην απόφαση αυτή, να τον ταυτοποιήσει ως υπεύθυνο υπεξαίρεσεως κεφαλαίων. Οι επιταγές που έχει θέσει το Δικαστήριο ισχύουν, συνεπώς, για το συγκεκριμένο κριτήριο εγγραφής το οποίο έχει διατυπωθεί ευρύτερα από το κριτήριο που εξετάστηκε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή. Αφετέρου, είναι επίσης εσφαλμένο το σκεπτικό του Γενικού Δικαστηρίου ότι η κρίσιμη στις εν λόγω αποφάσεις καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν εντάσσεται κατ' ανάγκη στο πλαίσιο της συνεργασίας με τρίτο κράτος το οποίο αποφάσισε να υποστηρίξει το Συμβούλιο, όπως εν προκειμένω.
- 18 Αντικρούοντας τα ανωτέρω, το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι το τρίτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως είναι αβάσιμο. Εκτιμά, όπως έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ότι τα περιοριστικά μέτρα τα οποία αφορούσε η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE (C-599/14 P, EU:C:2017:583), και τα επίμαχα εν προκειμένω μέτρα διαφέρουν κατά πολύ ως προς το γράμμα και την οικονομία τους, όπως και ως προς τους σκοπούς και τις γενικές προϋποθέσεις στις οποίες στηρίζονται. Ειδικότερα, η πολιτική απόφαση της Ένωσης να στηρίξει το ουκρανικό καθεστώς, ιδίως σε σχέση με τις μεταρρυθμίσεις του για την ενίσχυση του κράτους δικαίου στην Ουκρανία, συνιστά κρίσιμο στοιχείο, δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει όντως επισημάνει στην απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Yanukovich κατά Συμβουλίου (C-598/16 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:786, σκέψη 61), ότι τα περιοριστικά μέτρα για την καταπολέμηση της υπεξαίρεσεως κρατικών κεφαλαίων στη χώρα αυτή εντάσσονταν στο πλαίσιο μιας πολιτικής στηρίξεως τρίτου κράτους, με σκοπό την προαγωγή τόσο της πολιτικής όσο και της οικονομικής σταθερότητάς του.
- 19 Το Συμβούλιο προσθέτει ότι το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο στις σκέψεις 64 και 75 της αποφάσεως αυτής μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών διαπιστώσεων του Γενικού Δικαστηρίου στις σκέψεις 175 και 176 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες δεν εμπίπτουν στον έλεγχο του Δικαστηρίου, και εκ των οποίων συνάγεται ότι τα στοιχεία που προσκόμισε ο αναιρεσειών δεν ήταν επαρκή για να αποδείξουν ότι η ιδιαίτερη κατάστασή του είχε επηρεαστεί από τα προβλήματα που προβάλλει όσον αφορά το ουκρανικό δικαιοδοτικό σύστημα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 20 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης οφείλουν, κατά τον έλεγχο των περιοριστικών μέτρων, να διασφαλίζουν τον, καταρχήν πλήρη, έλεγχο της νομιμότητας όλων των πράξεων της Ένωσης από πλευράς των θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2013, Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadi, C-584/10 P, C-593/10 P και C-595/10 P, EU:C:2013:518, σκέψη 97, της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Fulmen και Mahmoudian, C-280/12 P, EU:C:2013:775, σκέψη 58, και της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, σκέψη 106).
- 21 Στα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (αποφάσεις της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Fulmen και Mahmoudian, C-280/12 P, EU:C:2013:775, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Manufacturing Support & Procurement Kala Naft, C-348/12 P, EU:C:2013:776, σκέψη 66).
- 22 Όπως ορθώς υπενθύμισε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 136 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η αποτελεσματικότητα του δικαιοδοτικού ελέγχου που εγγυάται το άρθρο 47 του Χάρτη επιβάλλει στον δικαστή της Ένωσης την υποχρέωση, κατά τον έλεγχο της νομιμότητας των λόγων στους οποίους

στηρίζεται η απόφαση περί εγγραφής ή διατηρήσεως του ονόματος συγκεκριμένου προσώπου στον κατάλογο προσώπων υποκειμένων σε περιοριστικά μέτρα, να βεβαιώνεται ότι η εν λόγω απόφαση, η οποία έχει ατομικό χαρακτήρα για το πρόσωπο αυτό, στηρίζεται σε αρκούντως στέρεα πραγματική βάση. Τούτο προϋποθέτει έλεγχο των πραγματικών περιστατικών που παρατίθενται στις αιτιολογικές σκέψεις στις οποίες στηρίζεται η εν λόγω απόφαση, ούτως ώστε, κατά τον δικαστικό έλεγχο, να μην εκτιμάται απλώς η αφηρημένη πιθανολόγηση της βασιμότητας των προβαλλόμενων λόγων, αλλά να εξετάζεται εάν οι λόγοι αυτοί, ή, τουλάχιστον, ένας εξ αυτών που θεωρείται αφ' εαυτού επαρκής για να στηρίξει τις εν λόγω πράξεις, είναι τεκμηριωμένοι (αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2013, Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadi, C-584/10 P, C-593/10 P και C-595/10 P, EU:C:2013:518, σκέψη 119, της 18ης Ιουνίου 2015, Ipatau κατά Συμβουλίου, C-535/14 P, EU:C:2015:407, σκέψη 42, και της 18ης Φεβρουαρίου 2016, Συμβούλιο κατά Bank Mellat, C-176/13 P, EU:C:2016:96, σκέψη 109).

- 23 Εν προκειμένω, όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 132 έως 134 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τα περιοριστικά μέτρα που είχαν ληφθεί κατά του αναιρεσειόντος διατηρήθηκαν με τις προσβαλλόμενες πράξεις βάσει του κριτηρίου εγγραφής του άρθρου 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως 2014/119, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2015/143, και του άρθρου 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 208/2014, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2015/138. Το κριτήριο αυτό προβλέπει τη δέσμευση των κεφαλαίων των προσώπων που έχουν ταυτοποιηθεί ως υπεύθυνα για την υπεξαίρεση κρατικών κεφαλαίων, στα οποία συγκαταλέγονται και πρόσωπα για τα οποία οι ουκρανικές αρχές διεξάγουν έρευνες.
- 24 Συναφώς από τις σκέψεις 134, 149 και 150 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Συμβούλιο, για να λάβει αυτά τα περιοριστικά μέτρα, στηρίχθηκε στο γεγονός ότι ο αναιρεσειών αποτελούσε πρόσωπο «για το οποίο [είχε] κινηθεί ποινική διαδικασία από τις αρχές της Ουκρανίας για κατάχρηση δημόσιων κονδυλίων ή περιουσιακών στοιχείων», όπως προέκυπτε από έγγραφο των ουκρανικών δικαστικών αρχών, της 10ης Οκτωβρίου 2014, στο οποίο γινόταν λόγος περί κινήσεως διαδικασίας έρευνας από τις εν λόγω αρχές κατά του ενδιαφερομένου.
- 25 Επομένως, η διά των προσβαλλόμενων πράξεων διατήρηση των περιοριστικών μέτρων που ελήφθησαν κατά του αναιρεσειόντος στηρίζεται στην απόφαση αρχής τρίτου κράτους, αρμόδιας συναφώς να κινήσει και να διεξάγει διαδικασία ποινικής έρευνας σχετικά με το αδίκημα της υπεξαίρεσεως κρατικών κεφαλαίων. Στο πλαίσιο αυτό, είναι άνευ σημασίας, όπως επισημαίνεται στη σκέψη 169 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το ότι η ύπαρξη μιας τέτοιας αποφάσεως δεν συνιστά το κριτήριο εγγραφής του άρθρου 1, παράγραφος 1, της αποφάσεως 2014/119, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2015/143, αλλά την πραγματική βάση στην οποία στηρίζονται τα επίμαχα περιοριστικά μέτρα.
- 26 Στην περίπτωση όμως μιας τέτοιας αποφάσεως, το Συμβούλιο οφείλει, προτού στηριχθεί σε απόφαση αρχής τρίτου κράτους, να εξακριβώσει ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψη 24).
- 27 Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, το Συμβούλιο οφείλει, οσάκις λαμβάνει περιοριστικά μέτρα, να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης και στα οποία συγκαταλέγονται, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως, τα δικαιώματα άμυνας και το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (πρβλ. αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2013, Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadi, C-584/10 P, C-593/10 P και C-595/10 P, EU:C:2013:518, σκέψεις 97 και 98, της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Manufacturing Support & Procurement Kala Naft, C-348/12 P, EU:C:2013:776, σκέψεις 65 και 66, καθώς και της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψη 25).

- 28 Συναφώς, η αναγκαιότητα να εξακριβωθεί, από το Συμβούλιο, αν οι αποφάσεις των τρίτων κρατών, στις οποίες στηρίζεται η εγγραφή προσώπου ή οντότητας σε κατάλογο προσώπων και οντοτήτων των οποίων τα περιουσιακά στοιχεία δεσμεύονται, ελήφθησαν υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων αυτών έχει σκοπό να εξασφαλίσει ότι μια τέτοια εγγραφή χωρεί μόνον εφόσον θεμελιώνεται σε αρκούντως στέρεα πραγματική βάση και, συνεπώς, να προστατεύσει τα εν λόγω πρόσωπα ή τις εν λόγω οντότητες (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψη 26).
- 29 Το Δικαστήριο έχει, επίσης, αποφανθεί ότι το Συμβούλιο οφείλει να εκθέτει συνοπτικώς, με την αιτιολογική έκθεση της αποφάσεως περί εγγραφής ενός προσώπου ή μιας οντότητας σε κατάλογο προσώπων και οντοτήτων των οποίων τα περιουσιακά στοιχεία δεσμεύονται, καθώς και των μεταγενέστερων αποφάσεων, τους λόγους για τους οποίους εκτιμά ότι η απόφαση του τρίτου κράτους επί της οποίας προτίθεται να στηριχθεί ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψεις 31 και 33).
- 30 Επομένως, το Συμβούλιο οφείλει, για να εκπληρώσει την υποχρέωσή του αιτιολογήσεως, να μεριμνά ώστε να προκύπτει από την απόφαση περί επιβολής περιοριστικών μέτρων ότι εξακρίβωσε ότι η απόφαση του τρίτου κράτους, στην οποία στηρίζει τα μέτρα αυτά, ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων αυτών (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψη 37).
- 31 Εν προκειμένω πρέπει να επισημανθεί ότι, στη σκέψη 167 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το σκεπτικό που διατυπώθηκε στην απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2014, LTTE κατά Συμβουλίου (T-208/11 και T-508/11, EU:T:2014:885), δεν μπορούσε να εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη περίπτωση.
- 32 Το Γενικό Δικαστήριο αναφέρει επίσης επακριβώς, στη σκέψη 175 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι «μόνον αν η πολιτική επιλογή του Συμβουλίου για στήριξη του νέου ουκρανικού καθεστώτος [...] αποδεικνυόταν προδήλως εσφαλμένη [...] η τυχόν απουσία αντιστοιχίας μεταξύ της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ουκρανία και της υφιστάμενης προστασίας εντός της Ένωσης θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή επί της νομιμότητας [των προσβαλλόμενων πράξεων]». Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Γενικό Δικαστήριο στηρίχθηκε, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 173 και 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στη νομολογία που απορρέει από την απόφαση της 21ης Απριλίου 2015, Anbouba κατά Συμβουλίου (C-630/13 P, EU:C:2015:247, σκέψη 42), κατά την οποία το Δικαστήριο αναγνωρίζει στον νομοθέτη της Ένωσης ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον καθορισμό των γενικών κριτηρίων εγγραφής που πρέπει να τηρηθούν για την επιβολή περιοριστικών μέτρων.
- 33 Ο συλλογισμός αυτός ενέχει πλάνη περί το δίκαιο.
- 34 Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο μπορεί να θεωρήσει ότι μια απόφαση περί εγγραφής θεμελιώνεται σε αρκούντως στέρεα πραγματική βάση μόνον αφού το ίδιο εξακριβώσει τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά την έκδοση της αποφάσεως του οικείου τρίτου κράτους, επί της οποίας προτίθεται να στηρίξει τη λήψη περιοριστικών μέτρων.
- 35 Εν προκειμένω, μολονότι είναι αληθές ότι το κριτήριο εγγραφής, για το οποίο γίνεται λόγος στη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, παρέχει στο Συμβούλιο τη δυνατότητα να στηρίξει περιοριστικά μέτρα στην απόφαση τρίτου κράτους, όπως η διαλαμβανόμενη στο έγγραφο της 10ης Οκτωβρίου 2014 το οποίο μνημονεύεται στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, παραμένει εντούτοις γεγονός ότι η υποχρέωση που βαρύνει το θεσμικό αυτό όργανο να σέβεται τα δικαιώματα άμυνας και το

δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας ενέχει και την υποχρέωση διασφάλισης του σεβασμού των εν λόγω δικαιωμάτων από τις αρχές του τρίτου κράτους που εξέδωσε την απόφαση αυτή.

- 36 Βεβαίως, όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 173 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Ουκρανία συγκαταλέγεται μεταξύ των κρατών που έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950. Εντούτοις, μολοντί ένα τέτοιο γεγονός συνεπάγεται τον έλεγχο, εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η Σύμβαση αυτή, τα οποία, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ, αποτελούν μέρος του δικαίου της Ένωσης ως γενικές αρχές, τούτο δεν καθιστά περιττή την εκ μέρους του Συμβουλίου εξακρίβωση ότι η απόφαση ενός τέτοιου τρίτου κράτους, στην οποία στηρίζει την επιβολή περιοριστικών μέτρων, ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ειδικότερα των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.
- 37 Το γεγονός ότι η εν λόγω νομολογία εκδόθηκε στο πλαίσιο περιοριστικών μέτρων που είχαν ως βάση την κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ 2001, L 344, σ. 93), η οποία, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 4, παραπέμπει ρητώς σε απόφαση εκδοθείσα από αρμόδια αρχή, δεν μπορεί να κλονίσει το συμπέρασμα αυτό. Πράγματι, οι διαφορές ως προς το γράμμα, την οικονομία και τον σκοπό, τις οποίες προσδιόρισε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 168 έως 172 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, μεταξύ, αφενός, των περιοριστικών μέτρων που προβλέπει αυτή η κοινή θέση και, αφετέρου, των περιοριστικών μέτρων που προβλέπονται από την απόφαση 2014/119, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2015/143, και τον κανονισμό 208/2014, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2015/138, δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την εφαρμογή των εγγυήσεων που απορρέουν από τη νομολογία αυτή μόνον επί περιοριστικών μέτρων τα οποία λαμβάνονται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, βάσει του μηχανισμού της εν λόγω κοινής θέσεως, αποκλεισμένων των μέτρων που λαμβάνονται στο πλαίσιο συνεργασίας με τρίτο κράτος την οποία αποφάσισε το Συμβούλιο κατόπιν πολιτικής επιλογής.
- 38 Πρέπει να προστεθεί, όσον αφορά την εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου που συνοψίζεται στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, ότι ο καθορισμός των γενικών κριτηρίων εγγραφής που επιτρέπουν τη λήψη περιοριστικών μέτρων δεν είναι το κρίσιμο ζήτημα εν προκειμένω. Αντιθέτως, κρίσιμη είναι η απόφαση περί διατηρήσεως, διά των προσβαλλόμενων πράξεων, της δεσμεύσεως των περιουσιακών στοιχείων του αναιρεσειόντος, η οποία έχει ατομικό χαρακτήρα για το πρόσωπο αυτό. Κατά τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, ο δικαστής της Ένωσης, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας των λόγων στους οποίους στηρίζεται μια τέτοια απόφαση, πρέπει να διασφαλίζει ότι τουλάχιστον ένας από τους λόγους αυτούς είναι αρκούντως ακριβής και συγκεκριμένος, ότι είναι τεκμηριωμένος και ότι συνιστά αυτός καθαυτόν επαρκές έρεισμα για να στηρίζει την απόφαση αυτή (πρβλ. απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Manufacturing Support & Procurement Kala Naft, C-348/12 P, EU:C:2013:776, σκέψη 72).
- 39 Εξάλλου, στην αρμόδια αρχή της Ένωσης εναπόκειται, σε περίπτωση αμφισβητήσεως, να αποδείξει το βάσιμο της αιτιολογίας που ελήφθη υπόψη κατά του οικείου προσώπου, και όχι στο πρόσωπο αυτό να προσκομίσει την αντίθετη απόδειξη του αβασίμου της αιτιολογίας αυτής (αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2013, Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadı, C-584/10 P, C-593/10 P και C-595/10 P, EU:C:2013:518, σκέψη 121, καθώς και της 28ης Νοεμβρίου 2013, Συμβούλιο κατά Fulmen και Mahmoudian, C-280/12 P, EU:C:2013:775, σκέψη 66).
- 40 Όσον αφορά τις αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 2017, Yanukovych κατά Συμβουλίου (C-598/16 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:786), και της 19ης Οκτωβρίου 2017, Yanukovych κατά Συμβουλίου (C-599/16 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:785), στις οποίες παραπέμπει το Συμβούλιο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι το Δικαστήριο, στο πλαίσιο των αιτήσεων αναιρέσεως επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις αυτές, δεν εξέτασε το ζήτημα αν η νομολογία που απορρέει από την απόφαση της

26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE (C-599/14 P, EU:C:2017:583), καλύπτει την περίπτωση των περιοριστικών μέτρων που ελήφθησαν λόγω της καταστάσεως στην Ουκρανία. Επίσης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, λαμβανομένης υπόψη της πάγιας νομολογίας που παρατίθεται στις σκέψεις 27, 28 και 39 της παρούσας αποφάσεως, δεν μπορεί να συναχθεί από τις εν λόγω αποφάσεις ότι το Συμβούλιο δεν οφείλει να εξακριβώσει ότι η απόφαση τρίτου κράτους, στην οποία προτίθεται να στηρίξει τη λήψη περιοριστικών μέτρων, ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Ένα τέτοιο συμπέρασμα θα προσέκρουε, πράγματι, σ' αυτή την πάγια νομολογία. Συνεπώς, τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν αυτές οι αποφάσεις δεν ασκούν επιρροή στην υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

- 41 Εκ των προεκτεθέντων προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Δικαστήριο στην απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE (C-599/14 P, EU:C:2017:583), ότι το Συμβούλιο δεν όφειλε να εξακριβώσει ότι η απόφαση τρίτου κράτους, στην οποία προετίθετο να στηρίξει τη λήψη περιοριστικών μέτρων, ελήφθη υπό συνθήκες σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, και απορρίπτοντας ως εκ τούτου τον προβληθέντα ενώπιόν του λόγο περί πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως.
- 42 Δεδομένου ότι το τρίτο σκέλος του πέμπτου λόγου αναιρέσεως πρέπει, κατά συνέπεια, να γίνει δεκτό, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί στο σύνολό της, χωρίς να απαιτείται να αποφανθεί το Δικαστήριο επί των λοιπών σκελών αυτού του λόγου ούτε επί των άλλων λόγων αναιρέσεως.

Επί της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

- 43 Κατά το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν η αναίρεση κριθεί βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου. Αν το επιτρέπει η διαδικασία, δύναται το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς.
- 44 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του τα στοιχεία που είναι απαραίτητα προκειμένου να αποφανθεί οριστικά επί της προσφυγής ακυρώσεως των προσβαλλόμενων πράξεων που άσκησε ο αναιρεσείων ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.
- 45 Συναφώς, από την αιτιολογία των προσβαλλόμενων πράξεων ουδόλως προκύπτει ότι το Συμβούλιο είχε εξακριβώσει τον σεβασμό, εκ μέρους των ουκρανικών δικαστικών αρχών, των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του αναιρεσείοντος.
- 46 Υπό τις συνθήκες αυτές, αρκεί η επισήμανση ότι, για τους λόγους που εκτίθενται στις σκέψεις 25 έως 30 και 34 έως 42 της παρούσας αποφάσεως, η προσφυγή είναι βάσιμη και οι προσβαλλόμενες πράξεις πρέπει να ακυρωθούν κατά το μέτρο που αφορούν τον αναιρεσείοντα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 47 Δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, όταν η αναίρεση είναι βάσιμη και το Δικαστήριο κρίνει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αποφαινεται και επί των εξόδων.
- 48 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του ίδιου Κανονισμού Διαδικασίας, που εφαρμόζεται στη διαδικασία αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού αυτού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.
- 49 Δεδομένου ότι ο αναιρεσείων ζήτησε την καταδίκη του Συμβουλίου και αυτό ηττήθηκε, το τελευταίο πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα και των δύο διαδικασιών.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) **Αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Ιουλίου 2017, Azarov κατά Συμβουλίου (T-215/15, EU:T:2017:479).**
- 2) **Ακυρώνει την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2015/364 του Συμβουλίου, της 5ης Μαρτίου 2015, για την τροποποίηση της απόφασης 2014/119/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων λόγω της κατάστασης στην Ουκρανία, και τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2015/357 του Συμβουλίου, της 5ης Μαρτίου 2015, περί εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 208/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων προσώπων, οντοτήτων και φορέων ενόψει της κατάστασης στην Ουκρανία, κατά το μέρος που αφορούν τον Mykola Yanovych Azarov.**
- 3) **Καταδικάζει το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα δικαστικά έξοδα τόσο της πρωτόδικης όσο και της παρούσας αναιρετικής διαδικασίας.**

(υπογραφές)